

ВІДГУК

**офіційного опонента, кандидата філологічних наук,
Бораковського Любомира Адамовича**
про дисертацію

САВ'ЮКА АНДРІЯ МИРОСЛАВОВИЧА

«МУЛЬТИКУЛЬТУРАЛЬНІСТЬ ХУДОЖНЬОГО СВІТУ ГАЛИЧНИНИ У ТВОРЧОСТІ ЛЕОПОЛЬДА ФОН ЗАХЕР-МАЗОХА»

подану на здобуття наукового ступеня
кандидата філологічних наук
(спеціальність 10.01.05 – порівняльне літературознавство)

Утворена шляхом поділу Речі Посполитої 1772 року коронна земля Габсбурзької Монархії Галичина міцно закріпила за собою статус мультинаціонального краю, у якому мирно співіснувала людність різних віросповідань та етнічної приналежності. Відсутність кривавих погромів на кшталт Кишинівського, мовник заборон на зразок Валуєвського циркуляра чи жорстких придушень політичних повстань (як виняток можна назвати лише повстання польських шляхтичів 1846 року) слугували добрим історичним підґрунтям для творення т. з. «Міфу Галичини», прояви якого сягають сьогодення.

Запропонована Андрієм Сав'юком тема дисертаційного дослідження є прикладом тяглости досліджень культурного феномену Галичини з точки зору її мультикультуральності, інтерес до якої у зарубіжному та вітчизняному літературознавстві такий помітний в останні два десятиліття (яскравим прикладом є діяльність докторантського наукового проекту «Галичина та її мультикультурна спадщина» при Віденському університеті з 2016 по 2019 рр.). Орієнтація здобувача на дослідження проявів та реалізації мотиву мультикультуральності в літературному творі, проведення його аналізу з культурологічної точки зору шляхом виявлення та опису наявної інтертекстуальності, зв'язку не лише із соціальними явищами, але й філософсько-естетичними концепціями чітко відповідають сучасному літературознавчому підходу у дусі *cultural turns* – культурних поворотів, керуючись визначенням Доріс Бахманн-Медік. Тож **актуальність**

запропонованого дослідження, зумовлена також необхідністю нового прочитання творів Л. фон Захер-Мазоха, не орієнтованого лише на розгляд та тлумачення еротичних мотивів та сексуальних перверзій, не викликає сумніву.

Теоретично дослідження ґрунтується на наукових поглядах Р. Барта, У. Еко, А.-Г. Горбач, Ж. Дельоза, Д. Затонського, Ю. Лотмана, М. Вальо, Л. Вульфа, Л. Полубояринової, Л. Цибенко, Ф. Штейнбука та ін., тобто науковцях, які, з одного боку, займалися теоретичним вивченням літературного тексту як такого, його структури та особливостей побудови та реалізації тих чи інших нарративних конструкцій, а з іншого – присвятили чимало праць дослідженню власне творчості Л. фон Захер-Мазоха.

Мету дослідження Андрій Сав'юк вбачає в описі та аналізі своєрідності зображення мультикультуральності художнього світу Галичини у творчості Л. фон Захер-Мазоха, її системності та релевантності. Відповідно до мети окреслено і головні **завдання** дисертації, серед яких осмислити та проаналізувати геокультурний дискурс творчості Л. фон Захер-Мазоха; охарактеризувати літературознавчо-критичну рецепцію творчості письменника; визначити мультикультуральний інтертекст Л. фон Захер-Мазоха; описати літературно-мистецькі та фольклорно-міфологічні маркери контекстів прози письменника; встановити художньо-просторову космологію та інтертекстуально-міфологічну парадигму творчості Захер-Мазоха; дослідити психоаналітичний дискурс «мультикультуралізму» прози письменника.

Очевидно, що такий широкий спектр завдань зумовив використання низки загальнонаукових та власне компаративістичних **методів дослідження**, зокрема порівняльно-історичного, герменевтичного, рецептивного та структурно-типологічного методів, міфокритичної та психоаналітична методології. У підсумку, таке поєднання виявилось ефективним та оптимальним для досягнення мети дослідження, що добре унаочнюють подані до роботи висновки.

Дисертацію виконано в межах **наукової теми** Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника «Літературний процес і творча індивідуальність письменника: компаративний та теоретико-літературний аспекти» (номер державної реєстрації 0112U000597).

За визначенням автора, **об'єктом** дисертаційної роботи є нариси, новели, повісті Л. фон Захер-Мазоха разом із літературно-критичними матеріалами про життя та творчість письменника, а **предметом** – мультикультуральність художнього світу Галичини у творчості письменника, поетика її вираження, текстуальна, етноімагологічна, геокультурна, фольклорно-міфологічна оприявленість.

Матеріалом дослідження слугували повісті та оповідання Л. фон Захер-Мазоха, а саме «Жіночі образки з Галичини», «Дон Жуан з Коломиї», «Опришок», «Прогулянка на санях», «Мертві ненаситні», «Хлопський суд», «Мандрівні комедіанти», «Свято обжинок», «Венера в хутрі», «Місячна ніч».

Теоретичне значення дисертації полягає у представленні цікавої, на мій погляд, моделі комплексного дослідження методів вираження мультикультуралізму у літературному творі, власне, погляд на цей феномен як явище літературне, із характерною наративною структурою та чіткими проявами інтертекстуальності.

Результати дослідження можуть знайти **практичне** застосування в подальшому дослідженні творчості Л. фон Захер-Мазоха. Вироблена методологія може слугувати гарним зразком для дослідження мотиву мультикультуральності у творчості інших письменниць та письменників, зокрема і з Галичини. Також виопрацьовані результати можуть бути використані при розробці теоретичних та практичних курсів із літературознавства, теорії літератури, при написанні підручників та методичних посібників, особливо у світлі браку фахової літератури із порівняльного літературознавства, орієнтованої на практичне застосування студентами.

Дисертація пройшла належну **апробацію** на 9 наукових конференціях та засіданнях, її головні тези викладено у 7 одноосібних публікаціях, чотири з яких у фахових виданнях України, і одна публікація у закордонному виданні.

Основна частина роботи складається із вступу, трьох розділів та висновків. У **першому розділі** дисертації описано теоретично-методологічні основи проведеного дослідження, наведено основні ідейно-філософські концепції та наукові підходи до вивчення феномену мультикультуральності у літературі, окреслено теоретичну проблематику такого дослідження загалом. Імпонує те, що висвітлення теоретичних аспектів дисертант проводить безпосередньо на літературних прикладах із спадщини Л. фон Захер-Мазоха, внаслідок чого теоретична складова роботи органічно вплетена у практичний аналіз. Як приклад можна назвати огляд стратегії «універсалізації» за Р. Бартом, поданої на прикладі твору «Жіночі образки з Галичини». Загалом наявна аргументація та подані Андрієм Сав'юком визначення ключових для запропонованого дослідження понять є логічними і послідовними, а вміле оперування поняттями із різних культурологічних концепцій свідчить про ґрунтовні літературознавчі знання здобувача. Особливо позитивним вважаю те, що подане визначення мультикультуральності ґрунтується на його літературному, а не історично-суспільному вимірі, адже автор ставить у цент дослідження «проблему

мультикультуральної парадигми «тексту» як системи репрезентативних відношень всередині самого тексту; між текстом і контекстом; текстом та інтертекстом; текстом та біографією автора».

Переконливим є поданий огляд літературно-критичної рецепції творів письменника, особливо з огляду на те, що автор згадує і про позитивне, і про негативне ставлення до творів Л. фон Захер-Мазоха не лише закордоном, але і в Україні. Щоправда, дисертант зосереджується передовсім на рецепції творів серед німецькомовних, французьких та українських читачів, єврейський та польські виміри згадані лише опосередковано.

Звісно, представлені деякі твердження дисертанта з огляду на об'ємність та певну міждисциплінарність запропонованих теоретично-методологічних принципів можуть бути і є **дискусійними**. Передовсім це стосується терміну «лімінальності», що так часто використовується у роботі. Відштовхуючись від концепції «лімінального» чи «межового автора» за У. Еко, дисертант опускає з поля зору аспект динамічності, імплікований у це поняття його автором, В. Тернером. Досліджуючи явище ініціалізації, В. Тернер власне і вводить в науковий обіг поняття «лімінальності» як перехідного стану з одного соціального статусу інший. Описана у роботі концепція мультикультуральності відчитується радше як явище уже сформоване, певною мірою статичне. Тож мимоволі виникає питання, чи притаманна мультикультуральності як літературному феномену, динаміка, зокрема у її реалізації у художньому творі? Чи зазнає вона змін, градації? Чи варіюється її художньо-композиційна роль, від фону до сюжетотворчого мотиву? Невдалим вважаю і формулювання «*методи мультикультуральності*», це радше «*принципи зображення чи творення*», які, як видається, і має на думці дисертант.

У **другому розділі** дисертації проаналізовано літературно-мистецькі та фольклорно міфологічні маркери творів письменника; відштовхуючись від концепції міфологічності як способу мислення дуальними категоріями дано детальний опис проявам інтертекстуальності; переконливо зображено і функціонування уже згаданого мотиву «Міфу Галичини» як мультиетнічного краю, показано ідеалізацію та схематизм його зображення у творах письменника. Переконливою видається аргументація дисертанта щодо наявних змістовних паралелей між творами Л. фон Захер-Мазоха та творами інших письменників, зокрема українських, скажімо, Ю. Федьковича. Вдалим з точки зору дослідження функціонування мультикультурного простору є звернення до метафори шинку чи ярмарку як простору, де уможлиблюється культурний обмін та співіснування різних етнічно-конфесійних та мовно-культурних груп. Показово, що на таку

особливу функцію у літературному творі чи то шинка, чи заміської кузні, чи ринку, вказував і Ю. Лотман.

У третьому розділі дисертації Андрій Сав'юк робить сміливу спробу дослідження особливостей літературного феномену мультикультуральності через призму аналізу та опису психоаналітичного дискурсу, звертаючись, зокрема, до гендерної та сексуальної проблематики творів Л. фон Захер-Мазоха. Орієнтуючись на такі програмні твори письменника, як «Жіночі образки з Галичини» чи «Венера в Хутрі», дисертант зумів показати взаємозв'язок поміж мотивом мультикультуральності із характерними їй категоріями універсальності (див. перший розділ) та особливістю зображення жіночих та чоловічих персонажів у творах Л. фон Захер-Мазоха і творення ним сюжетний ліній з акцентом на зображення сексуальних стосунків та почуттєвості.

Таким чином, маємо цікаве, і, на мою думку, логічне структурне рішення усього дослідження – починаючи із аналізу та опису мультикультурності як загального літературного феномену, показуючи згодом його реалізації у конкретному творі, дисертант підводить нас до аналізу та трактування цього явища на прикладі уже конкретної тематики, окремих мотивів. Такий розвиток, від мета- до мікрорівня, видається мені дуже цікавим та методологічно завершеним.

Не применшуючи наукової вартості дисертаційного дослідження, хотілося б, проте, висловити кілька загальних зауважень. Передовсім це відсутність критеріїв відбору текстів – обрані тексти є вдалими, але чим керувався дисертант при відборі? Скажімо, у роботі лише опосередковано, а то й зовсім не згадуються тексти письменника, у яких мотив мультикультуральності простежується дуже чітко – це і «Єврейський Рафаель», «Ілуй/Просвітлений», «Хазара Раба», «Богородиця», автобіографічна проза «Сувеніри». Звісно, формат дисертаційної роботи не дозволяє охопити все, але в контексті тематики дослідження мультикультуральності звернення до цих творів мені видається дуже важливим.

Впадає в вічі і типова для молодих науковців «адорація», замилювання об'єктом дослідження – дисертант, хоч і з наведенням відповідних аргументів, часто намагається реабілітувати письменника. Негативним наслідком такого процесу є ототожнення автора та оповідача, наскрізь присутнє у роботі. Дійсно, (само-)ототожнення автора та оповідача є типовим для творчості Л. фон Захер-Мазоха, на що теж вказує і дисертант. Проте, з літературознавчого погляду, така стратегія видається хибною.

Підсумовуючи вищезгадане, можна стверджувати, що дисертаційна робота Андрія Сав'юка – це самостійне, завершення дослідження, виконане на

належному рівні. Реферована дисертація повністю відповідає п.п. 11, 13 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженому постановою Кабінету Міністрів України №656 від 19.08.2015 та №1159 від 30.12.2015, а її автор Сав'юк Андрій Мирославович заслуговує на присвоєння наукового ступеня кандидата філологічних наук зі спеціальності 10.01.05 – порівняльне літературознавство.

Кандидат філологічних наук,
доцент кафедри міжкультурної
комунікації та перекладу
Львівського національного університету
імені Івана Франка

 Л. А. Бораковський

Вчений секретар
Львівського національного університету
імені Івана Франка

О. С. Грабовецька

Львівський національний університет ім. Василя Стефаника
В. Н. С. П. № 03-0215/294
18. 09. 2019